

Het project PLAR-U-PAGs wil bijdragen aan een sterke sociale dimensie in de Europese Hogeronderwijsruimte.

Dat doet het door overheden en instellingen van elkaar te laten leren, maar ook door ze concrete kapstokken te bieden voor zelfreflectie en verbetering.

Versterking van het sociale luik

Werken aan een inclusiever hoger onderwijs

Rowessa Boels, Lynn De Palmaer & Ruth Lamotte

Departement Onderwijs en Vorming, Brussel

De Vlaamse Overheid zet al jarenlang sterk in op toegankelijk en inclusief onderwijs voor iedereen, zowel in het leerplichtonderwijs als in het hoger onderwijs.¹ Dit is noodzakelijk, aangezien (hoger) onderwijs een emanciperende rol speelt en individuen de beste kansen op de arbeidsmarkt biedt.² Kwalitatief goed hoger onderwijs legt de basis voor de kennis en vaardigheden die mensen nodig hebben om volwaardig te kunnen participeren in de maatschappij. Het bevordert de sociale cohesie, bestrijdt sociale ongelijkheid en stimuleert persoonlijke ontwikkeling en burgerschap.³ Omwille van het grote maatschappelijke belang van toegankelijk onderwijs hebben de deelnemers van het Bolognaproces een sociaal luik opgenomen.

Op 19 juni 1999 ondertekenden 29 landen de Bolognaverklaring, een beginselverklaring over het creëren van een Europese Hogeronderwijsruimte; in de daaropvolgende jaren breidde dit aantal zich uit tot de huidige 49. De sociale dimensie namen ze evenwel pas in 2001 expliciet op. De ambitie werd het realiseren van een hogeronderwijssysteem dat toegankelijk en inclusief is voor alle studenten, ongeacht hun achtergrondkenmerken, met aandacht voor hun mentaal welzijn en inspraak. Een sterke sociale dimensie garandeert dat talent, doorzettingsvermogen en attitude de doorslaggevende factoren zijn in het hoger onderwijs en dat studenten zich niet tegengehouden voelen door persoonlijke factoren bij het starten, doorlopen of behalen van verdere studies.

Sindsdien bespreken de ministers van Onderwijs of hun vertegenwoordigers de vorderingen en de toekomst van de

sociale dimensie in de Europese Hogeronderwijsruimte tijdens driejaarlijkse ministeriële conferenties. Elke conferentie wordt afgesloten met een communiqué met daarin de gemaakte beslissingen en intenties.

Rome en Tirana

Het Rome Communiqué (2020) en het Tirana Communiqué (2024), en vooral de relevante annexen daarbij, vormen belangrijke mijlpalen voor de sociale dimensie van het hoger onderwijs binnen de Europese Hogeronderwijsruimte. In het Rome Communiqué bevestigden de ministers van Onderwijs hun engagement om sociale barrières in het hoger onderwijs te elimineren. Het doel is om tegen 2030 een beleid te hebben ontwikkeld dat zowel op overheidsniveau als op het niveau van hogeronderwijsinstellingen bijdraagt aan een inclusieve, innovatieve en verbonden Europese Hogeronderwijsruimte. De tien *Principles & Guidelines* in annex bij het communiqué vormen richtsnoeren voor de implementatie ervan, gericht op het verbeteren van de sociale dimensie (zie Figuur 1 op de volgende pagina).

Het Tirana Communiqué bevestigt opnieuw de belangrijke ambities van het Rome Communiqué. Een specifieke werkgroep rond de sociale dimensie heeft indicatoren en descriptorren (verduidelijkingen van de indicatoren) ontwikkeld om de voortgang van de implementatie te kunnen meten. Beide communiqués en de daarbij horende documenten – principes, richtlijnen, indicatoren en descriptorren – bieden een uitgebreide set hulpmiddelen die beleidsmakers kunnen

ANNEX: 10 principles for the social dimension together with the Guidelines- > PAGs

- 1 Principle on *strategic approach* to the social dimension
- 2 Principle on *flexibility* of higher education systems
- 3 Principle on the *inclusiveness* of the entire education system
- 4 Principle on *monitoring and data collection*
- 5 Principle on *counselling and guidance*
- 6 Principle on *funding*
- 7 Principle on *inclusive institutional culture*
- 8 Principle on *international mobility*
- 9 Principle on *community engagement*
- 10 Principle on *policy dialogue*

Figuur 1 *Principes voor de sociale dimensie*

gebruiken om de sociale dimensie van het hoger onderwijs te versterken en te monitoren.

Wederzijds leren

Het project *Peer Learning Activities and Resources to Underpin the Principles and Guidelines for Social Dimension across the European Higher Education Area* (afgekort: PLAR-U-PAGs), heeft tot doel bij te dragen aan de ontwikkeling en implementatie van het beleid rond de sociale dimensie in de Europese Hogeronderwijsruimte. Dit driejarige project, van juni 2022 tot en met mei 2025, wordt geleid door het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming in samenwerking met het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs in Vlaanderen (SIHO), het Instituut voor de Ontwikkeling van Onderwijs (IDE) in Zagreb (Kroatië), het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Onderzoek van Kroatië, de Europese Studentenunie en drie individuele experts, elk met hun eigen expertisegebied. Het project wil enerzijds overheden en hogeronderwijsinstellingen dichter bij elkaar brengen door middel van *peer learning*-activiteiten, en anderzijds enkele concrete instrumenten ontwikkelen. Om het project af te sluiten is er een grote conferentie georganiseerd met een gemengd en internationaal publiek om de resultaten te dissemineren.

De deelnemers van het project hebben vier *peer learning*-activiteiten georganiseerd – in Zagreb, Leuven, Gent en een online – om wederzijds leren te versterken en de uitwisseling van praktijken tussen landen van de Europese Hogeronderwijsruimte in verschillende implementatiefasen te verdiepen. De bevindingen en inzichten zijn gebundeld in een rapport dat breed beschikbaar is en dat ook is gepresenteerd op de ministeriële conferentie in Tirana. Dit document biedt inzicht in de verschillende implementatiefasen van de landen in de Europese Hogeronderwijsruimte, door per principe de uitdagingen en goede praktijken van verschillende landen te vermelden. Dit kan hen helpen bij het uitvoeren van hun eigen socialedimensiebeleid.

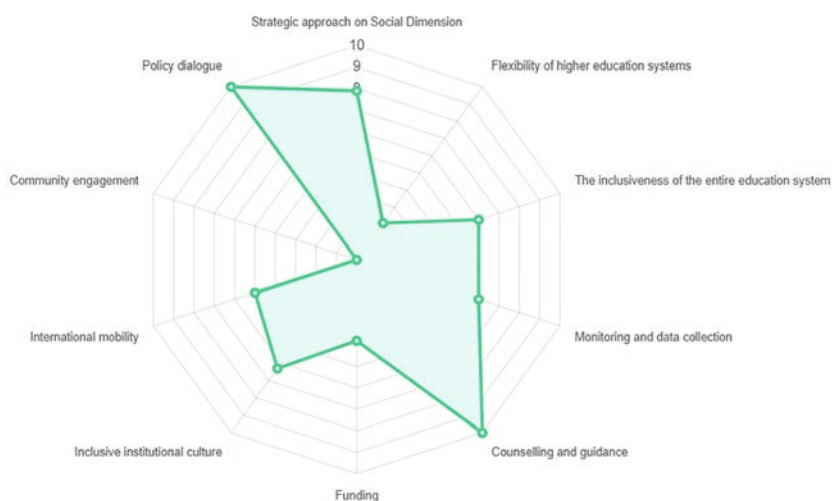
De voornaamste aanbevelingen zijn onder meer het opstellen van een strategisch plan en het zorgen voor een goede coördinatie. Landen raden aan om uitgebreide en gecoördineerde strategieën te ontwikkelen die de sociale dimensie op alle niveaus van het onderwijsbeleid integreren. Voorts is het belangrijk aandacht te hebben voor flexibele leertrajecten: om de diverse studentenpopulaties beter te ondersteunen en iedereen de kans te bieden deel te nemen aan het hoger onderwijs, dienen instellingen leeropties aan te bieden zoals deeltijdstudies, onlinecolleges en *blended learning*. Een derde aanbeveling is het voeren van een coherent beleid: overheden moeten beleid ontwikkelen dat een naadloze overgang tussen de verschillende onderwijsstadia faciliteert, van de vroege kinderjaren tot levenslang leren. Uit de *peer learning*-activiteiten kwam ook het vraagstuk van gegevensverzameling naar voren: landen kunnen diverse methoden voor gegevensverzameling gebruiken om inzicht te krijgen in de demografie van het hoger onderwijs. Veel landen melden dat er, ondanks de vraagstukken op het gebied van privacy en de Algemene verordening gegevensbescherming, een monitoring van de studentenpopulatie kan plaatsvinden. Met data kan het beleid beter inspelen op de studenten- en personeelspopulatie van de hogeronderwijsinstellingen. Een ander advies betreft het verstrekken van studentenbegeleiding en geestelijke gezondheidszorg: hogeronderwijsinstellingen kunnen studenten beter ondersteunen als ze over adequate middelen beschikken om uitgebreide begeleidingsdiensten te bieden, inclusief loopbaanbegeleiding, psychologische begeleiding en academisch advies.

Toolkit

Naast de *peer learning*-activiteiten hebben de deelnemers aan het project ook diverse instrumenten ontwikkeld. Zo ontwikkelde het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs een toolkit die aansluit bij de recente ontwikkelingen rond indicatoren en descriptoren voor de monitoring van de principes en richtlijnen. Deze bestaat uit vier instrumenten: een eenvoudig te navigeren kader dat elk principe

Wie het zelfevaluatie-
formulier invult, krijgt
een persoonlijk rapport
met actiepunten

Studentenbeleid

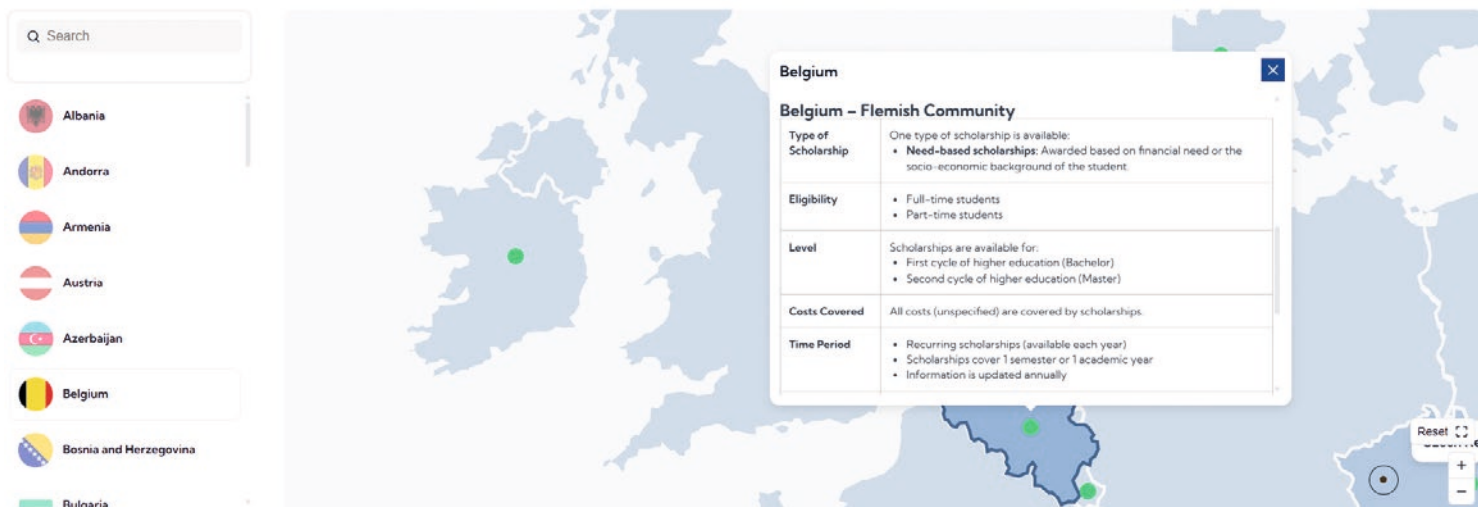
Figuur 2 Gerandomiseerd spinnenwebdiagram op basis van zelfbeoordeling

duidt en aanvult met de bijpassende richtlijnen en indicatoren, een zelfbeoordelingsinstrument en twee handleidingen.

Het kader vormt een waardevolle eerste stap om zich de principes, richtlijnen en indicatoren eigen te maken: wie een van de principes aanklikt, krijgt de bijhorende richtlijnen en indicatoren op een overzichtelijke manier te zien. Het zelfbeoordelingsinstrument stelt overheden en onderwijsinstellingen in staat hun huidige beleid (zelf) te evalueren. Wie het zelfevaluatieformulier invult, krijgt visuele feedback (in een spinnenwebdiagram, zie Figuur 2) en een persoonlijk rapport met advies en actiepunten, met daarin mogelijke verbeteringen van het gevoerde beleid. Ook verschijnen er voorbeelden van goede praktijken uit andere landen.

De twee handleidingen, een voor overheden en een voor hogeronderwijsinstellingen, zijn bedoeld om te helpen bij het vormgeven van het beleid en de praktijk als het gaat om toegang tot en diversiteit in het hoger onderwijs. Ze geven informatie en advies over de implementatie van de Principles & Guidelines.

Ten slotte ontwikkelde het Instituut voor de Ontwikkeling van Onderwijs een portaal voor beurzen, het *Scholarships Portal*. Het is de eerste overkoepelende website voor beurzen en begeleiding van studenten in de gehele Europese Hogeronderwijsruimte. Dit platform is in de eerste plaats afgestemd op de behoeften van (kandidaat)studenten, maar is ook interessant voor beleidsmakers en onderwijsinstellingen, studentenorganisaties en ouders of voogden. De website geeft informatie en advies over beurzen en aanvraagprocedures. Het focust zich enkel op algemene beurzen die in de meeste gevallen door ministeries, overheidsagentschappen, openbare universiteiten en openbare stichtingen worden aangeboden; het bevat geen informatie over mobiliteitsprogramma's, beurzen voor internationale studenten in een gastland of private beursmogelijkheden. Daarnaast is er ook een zoekfunctie waarmee gebruikers de beursmogelijkheden per land in kaart kunnen brengen (Figuur 3). Als iemand specifieke informatie wil over een beurs, wordt hij of zij doorverwezen naar bestaande nationale websites. De website richt zich voornamelijk op studenten die in het land van hun onderwijsinstelling wonen. Het is belangrijk dat student-vluchtelingen, ontheemden en andere studenten met specifieke verblijfsstatuten zich ervan bewust zijn dat zij, al naargelang de lokale wetgeving, niet altijd in aanmerking komen voor alle beursmogelijkheden. Daarom blijft een belangrijke rol voorbehouden voor overheden en hogeronderwijsinstellingen om (kandidaat-)studenten te informeren over de specifieke mogelijkheden.

Figuur 3 De zoekfunctie van het Scholarships Portal

Uiteraard is er ook na afloop van dit project nog werk aan de winkel

Positief palmares

Om deze mooie projectresultaten zo breed mogelijk te verspreiden heeft het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming samen met het projectconsortium een breed opgezette slotconferentie georganiseerd. Tijdens deze conferentie, op 25 maart 2025, hebben de deelnemende partijen de ontwikkelde resultaten (de Principles & Guidelines-toolkit en het Scholarships Portal) gepresenteerd, en was er ruimte voor een keynotespeech van de alliantie Una Europa over de toekomst van het hoger onderwijs. Daarnaast waren er panelgesprekken en getuigenissen van beleidsmakers, onderwijsinstellingen en studentenvertegenwoordigers over het belang van de sociale dimensie om het hoger onderwijs toegankelijk te houden.

Het project PLAR-U-PAGs loopt nu ten einde en kan een positief palmares voorleggen: de deelnemers hebben een uitgebreide en diverse set instrumenten ontwikkeld voor overheden en hogeronderwijsinstellingen om de sociale dimensie van en in het hoger onderwijs te versterken. Deze instrumenten bieden instellingen concrete kapstokken om enerzijds na te gaan waar ze staan (zelfreflectie) en anderzijds de aspecten die nog niet goed lopen aan te pakken in een volgende fase.

Uiteraard is er ook na afloop van dit project nog werk aan de winkel. Hopelijk blijven alle actoren op alle niveaus – van het Europese over het nationale en het lokale – zich inzetten om, met behulp van de ontwikkelde instrumenten, bij te dragen aan een inclusieve en ondersteunende Europese Hogeronderwijsruimte voor iedereen.

Rowessa Boels

is beleidsondersteuner van het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap

Lynn De Palmaer

is beleidsmedewerker Hoger Onderwijs op het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap

Ruth Lamotte

is beleidsmedewerker internationalisering van de afdeling Levenslang Leren van het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap

Literatuur

- BFUG werkgroep over de sociale dimensie (2024). *Principles, Guidelines and Indicators of the Social Dimension of Higher Education: European Higher Education Area Framework to Strengthen the Social Dimension of Higher Education*. Tirana: Bologna Follow-up Group.
- IDE (2025). Scholarships Portal. Institute for the Development of Education. scholarshipportal.eu/contact
- Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (2024). *Framework: Principles, guidelines and indicators*. Inclusive Higher Education. www.inclusivehighereducation.eu/framework-principles-guidelines-and-indicators
- Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (2024). *Flyer Report PLAR-U-PAGs*. Inclusive Higher Education inclusivehighereducation.eu/sites/default/files/Flyer%20PLA%20Report%20PLAR-U-PAGs-final.pdf
- Schmidt, N.S. & Dragojević, D. (2024). *Report on Peer Learning Activities for the Social Dimension in the European Higher Education Area, within the Erasmus+ Project 'Peer Learning Activities and Resources to Underpin the Principles and Guidelines for Social Dimension across the European Higher Education Area'*. Inclusive Higher Education. inclusivehighereducation.eu/sites/default/files/1%20PLA%20Final%20Report_PLAR-U-PAGs_2024%20final.docx.pdf
- Una Europa. Wrap up: final conference. www.una-europa.eu/about

Noten

- 1 Vlaamse Regering (2024). *Beleidsnota Onderwijs en Vorming*.
- 2 Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling (2024). *Schoolverlatersrapport 2024*. Brussel.
- 3 Cincinnato, S. (2020). *Navigating the Road to Study Success: The Importance of Study Choices after First-Year Failure in the Flemish Open Access Higher Education System*. Proefschrift, Vlaamse Universiteit Brussel.